

KUR'AN VE TEVRAT IŞIĞINDA BUZAĞI HADİSESİ - 1

Hristiyan menşeli Kutsal Kitap çevirileri ya da yorumları okunduğunda, buzağıyı Harun'un (a.s) kendi elleriyle kast ederek yaptığı anlamı çıkmaktadır. Tevrat yorumcularına göre ise Harun (a.s), Musa (a.s) geri dönene kadar halkı günahlardan uzak tutmaya çalışırken bu olaya bilmeden ve istemeden karışmıştır. Kur'an'da ise buzağının yapım aşamalarından söz edilirken Harun'un müdahalesinden hiç bahsedilmez. Bu sebeple, kendinden önceki kitaplardaki doğruları tasdik eden Kur'an-ı Kerim ışığında bu olayın incelenmesine ihtiyaç duyulmuştur.

Giriş

Rabbimizin indirdiği kitaplar, insanlık tarihine damga vuran muhtelif hadiseleri ihtiva ederler. Şüphesiz bunlardan biri de İsrailoğulları'nın; Rabbimizin emri, izni ve sınırsız yardımları sayesinde Firavun tahakkümündeki Mısır'dan ayrılmaları operasyonudur. Bu olay, Tevrat'ın *Mısır'dan Çıkış / Çıkış* ya da İngilizce adıyla *Exodus* olarak bilinen bölümünde yer almaktadır.

Bütünüyle hayli çarpıcı olan Çıkış hikayesinin en meşhur evrelerinden birisi Altın Buzağı vakasıdır. Bu merak uyandıran mesele Tevrat'ta ve Kur'an'da yer bulmuştur. Çalışmamızda buzağı hadisesi ve Harun'un (a.s) rolü ekseninde iki kitap arasında karşılaştırmalı bir okuma yapılacaktır. Hristiyan menşeli Kutsal Kitap çevirileri ya da yorumları okunduğunda, buzağıyı Harun'un (a.s) kendi elleriyle kast ederek yaptığı anlamı çıkmaktadır. Tevrat yorumcularına göre ise Ha-

run (a.s), Musa (a.s) geri dönene kadar halkı günahlardan uzak tutmaya çalışırken bu olaya bilmeden ve istemeden karışmıştır. Kur'an'da ise buzağının yapım aşamalarından söz edilirken Harun'un müdahalesinden hiç bahsedilmez. Bu sebeple, kendinden önceki kitaplardaki doğruları tasdik eden Kur'an-ı Kerim ışığında bu olayın incelenmesine ihtiyaç duyulmuştur.

Çalışmada İngilizce ve Türkçe Kutsal Kitap tercüme meleri Kur'an ayetleriyle birlikte ele alınmış, Yahudi alimlerin ilgili pasajlar üzerindeki yorumları da Kur'an ayetlerine uygunluk açısından eleştirilmiştir.

Çalışmamız, dergimizin ardışık iki sayısında yayımlanacaktır. Bu ilk bölümde Altın Buzağı yapımı olayının öncesi ve İsrailoğulları'nın o dönemdeki durumu hakkında bilgi verilecek, ikinci bölümde ise buzağının yapımı ve Harun'un (a.s) olay esnasındaki pozisyonu ele alınacaktır.

<https://kurandann.wordpress.com/tag/buzagi-ayet/>

Mısır'da Yaşamış İsrailoğulları'nın Düşünme Biçimini Etkileyen Etkenler Ve İsrailoğulları'nın Karakteristikleri

A. Dini Algıları

Altın Buzağı meselesinin aktörleri Mısır'dan ayrılan kavme mensup kimselerdir. Bu insanların gündemlerini ve karakterlerini incelemek, olayın mahiyetinin kavranması adına kapsamlı bir bakış açısı sunacaktır.

Tevrat'ın "Mısır'dan Çıkış" (Exodus) bölümü Yusuf'a (a.s) referansta bulunarak başlar: "Zamanla Yusuf, kardeşleri ve o kuşağın hepsi öldü. Ama soyları arttı; üreyip çoğaldılar, gittikçe büyüdüler, ülke onlarla dolup taştı. Sonra Yusuf'u tanımayan yeni bir kral Mısır'da tahta çıktı." (Çıkış 1:6-8)

Allah'ın elçisi Yusuf'u (a.s) ve onun rasullüğünü kabul etmeyen bir kral yönetime geçmiş ve İsrailoğulları kavmi bu şahsın hükümranlığı altında yaşamaya ve köle olarak çalışmaya başlamıştır.

Dönemin Mısır'ında hayat süren Yakup soyuna dair dikkat çekici başlıca husus, dini algılarının bu hegemonya içerisinde asimile oluşudur. Onların bu körelme ve ihlallerine Kur'an'da rastlanmaktadır. Firavun'un köle olarak çalıştırdığı bu kavme dair "onların erkek çocuklarını öldürüp, kız çocuklarını yaşatacağım" gibi tehditlerde bulunmasının ardından Musa (a.s) toplumunu uyarır: "Yardıma doğrudan Allah'tan isteyin ve sabredin. Yeryüzü Allah'ındır. Kulları içinden uygun gördüğünü oraya mirasçı kılar. Mutlu son, Allah'tan çekinerek kendini koruyanların olacaktır" (A'raf 7/128)

Musa'nın (a.s) bu uyarısı gösterir ki İsrailoğulları'nın, yardım çağrılarında tevhid hakikatini ihmal eder vaziyete ulaşmış olmaları muhtemeldir. Yakup'un (a.s) ve Yusuf'un (a.s) kavimlerine olan mirasları, yani bu soyun tevhid anlayışı ve Allah'a olan güvenleri, devrin ve içinde 430 yıl kaldıkları¹ bölgenin paganizmi içerisinde pratikte deforme olmuş görünümündedir. Kavmin hakk dine dair kavramsal müktesebatı tahrip olsa da Rabbiniz onlara vereceği emirler ile doğruyu tesis edecektir:

¹ Çıkış 12:40-41.

“Tanrı şöyle konuştu: ‘Benden başka tanrın olmayacak.’” (Çıkış 20:30) (On Emir’in ilki)

“Musa dedi ki: ‘Size Allah’tan başka bir tanrı mı ararım? Hâlbuki O sizi bu âleme üstün kılmıştır.’” (A’raf 7/140)

B. Tanrı İle Yaptıkları Sözleşmeler

Kavmin bir belirgin tavrı da Allah ile sık sık sözleşmeleri sonucu O’nun emirlerine uyacaklarını beyan etmeleri ve O’na güvendiklerini pekiştirme halindedir.

Musa ve Harun (a.s), Allah’ın Musa (a.s) ile ilk temasını kavme açıklamış, vaad edilen topraklara göç planını anlatmış ve kimi mucizeleri gerçekleştirmişlerdir. Bunun üzerine “Halk inandı; RAB’bin kendileriyle ilgilendiğini, çektikleri sıkıntıyı görmüş olduğunu duyunca, eğilip tapındılar.” (Çıkış 4:31)

Allah’a ibadet coşkuları, denizin ikiye bölünmesi ve Mısırlılardan tamamen kurtulmaları sonrası korku ile güçlenmiştir: “RAB o gün İsrailiileri Mısırlıların elinden kurtardı. İsrailiiler deniz kıyısında Mısırlıların ölümlerini gördüler. RAB’bin Mısırlıların’a gösterdiği büyük gücü gören İsrail halkı RAB’den korkup O’na ve kulu Musa’ya güvendi.” (Çıkış 14:30-31)

Deniz mucizesinin ardından İsrailoğulları Rabbe olan hayranlıklarını şarkılar ve şiirler ile dile getirmişler, kabilesel coşku yaşamışlardır. Bu methiyeler, Çıkış 15 babında görülebilir.

Allah’a olan bağlılıkları, “Rabbin her söylediğini yapacağız” söyleminin tekrarları ile devam etmiştir.²

“Rabbin her söylediğini yapacağız” kabulü, Çıkış 23:24’teki “ilahlar önünde eğilmeyeceksiniz, tapınmayacaksınız” emrini de kapsamaktadır.

Bu sözleşmelere Kur’an’da da rastlanmaktadır. Rab-bimiz İsrailoğulları’ndan “kendilerine verilene sıkı sarılma, onda olanı akıldan çıkarmama ve böylece kendilerini koruyabilme” sözü almış (Bakara 2/63), ayrıca Bakara 83’te de bu kimselerden “tevhid gereğince yaşamak, ana babaya yakınlarla kimsesizlere yoksullara iyilik yapmak, güzel söz söylemek, namazı ikame etmek ve zekatı vermek” üzere söz alınmıştır.

C. Sıkça Yakınan Bir Topluluk Olmaları

Emirlere itaatkar olduklarını sözler ile gösteren kavmin, zorluk anlarında yakınmaları sıkça karşımıza çıkar. Rabbimizin “sizinle ve Mısır’da size yapılanlarla yakından ilgileniyorum. Söz verdim, sizi Mısır’da çektiğiniz sıkıntıdan kurtaracağım” (Çıkış 3:16) sözlerini Musa ve Harun aracılığıyla işiten ve bunu işitince de gören-duyan-yardım eden ve edecek olan Tanrı’ya eğilip tapınan İsrailoğulları,

bundan kısa süre sonra çeşitli durumlarda yakınmaya başlamışlar, emre itaatsizlik için bahaneler üretmişlerdir. Bunun örnekleri Çıkış 5:21; 6:9; 14:11-12 pasajlarında görülebilir.

Mısır’dan Çıkış’ın ilerleyen bölümlerinde bu tavır süregelmektedir. İsrailiiler, Firavun ve ordusunun arkalarından geldiklerini öğrendiklerinde Musa’ya, “Mısır’da mezar mı yoktu da bizi çöle ölmeye getirdin?” dediler, “Bak, Mısır’dan çıkarmakla bize ne yaptın! Mısır’dayken sana, ‘Bırak bizi, Mısırlıların’a kulluk edelim’ demedik mi? Çölde ölmektense Mısırlıların’a kulluk etsek bizim için daha iyi olurdu.” (Çıkış 14:11-12)

Musa (a.s) ise onlara “korkmayın, sakın olun yeter” (Çıkış 14:13) cevabını verir. Onun bu rahatlığının sebebi Rabbimizin ona olan vahyidir: “Musa’ya şunu bildirmiştik: “Kullarımla birlikte geceleyin yola çık.

Altın Buzağı meselesinin aktörleri Mısır’dan ayrılan kavme mensup kimselerdir. Bu insanların gündemlerini ve karakterlerini incelemek, olayın mahiyetinin kavranması adına kapsamlı bir bakış açısı sunacaktır.

² Çıkış 19:8, 24:3, 24:7.

Onlara denizde kuru bir yol aç. Sana yetişmelerinden de korkma; endişeye kapılma.” (TaHa 20/77)

Nitekim Rabbimiz aynı babın 15. pasajında Musa'ya (a.s) “İsraililere söyle harekete geçsinler” buyurarak sözlerle yakınmaktan ziyade eyleme geçilmesini emreder.

Mısır'dan ayrılıştan iki ay on beş gün sonra geldikleri çölde ise yeniden Musa'yla Harun'a yakınmaya başlamışlardır. “Keşke RAB bizi Mısır'dayken öldürseydi” dediler, “Hiç değilse orada et kazanlarının başına oturur, doyusuya yerdik. Ama siz bütün topluluğu açlıktan öldürmek için bizi bu çöle getirdiniz.” (Çıkış 16:2-3)

Bir sonraki bölümde ise susuzluk hâsıl olur. “Bize içecek su ver” diye çıkıştılar. “Niçin bizi Mısır'dan çıkardın?” diye Musa'ya söylendiler, “Bizi, çocuklarımızı, hayvanlarımızı susuzluktan öldürmek için mi?” (Çıkış 17:2)

D. Lince Meyilli Olmaları

Halkın mensuplarına ait bir başka özellik de şiddete mütemayil yapılarıdır. Az evvel bahsi geçen susuzluk meselesinde Musa'ya öfke ile çıkışan halk, nebiyi feryada sürüklemiştir. Bu esnada Musa bir endişesini dile getirir: “Musa, ‘Bu halka ne yapayım?’ diye RAB'be feryat etti, ‘Neredeyse beni taşlayacaklar.’” (Çıkış 17:4)

Yazımızın ilerleyen başlıklarında halkın, Musa ve Harun'un yeğeni Hur'u linç ettikleri ve Harun'a karşı³ aynı tehditle toplandıkları görülecektir.

Ayrıca, Mısır'dan ayrılan bu büyük grup, denizi aşmalarının hemen ardından yücelik atfedecekleri bir obje talep etmeleri ile “kendini bilmez bir topluluk” olarak da nitelendirilmişlerdir. (A'raf 7/138)

Tüm bu olumsuz özelliklere rağmen halk, Mısır'da kaldıkları müddetçe Firavun despotizmine gösterdikleri sabırla Kur'an'da övgüye nail olmuştur. (A'raf 7/137)

E. Görselliğe Düşkünlükleri

Bakara Suresi 93. ayette İsrailoğulları'nın buzağı heykeline olan bağlılıklarının büyük bir sevgiye, adeta bir tutkuya dönüştüğü ifade edilmektedir. Bu bağlılığın altında yatan bir motivasyon da İsrailoğulları'nın maddeyi/görünümü esas alan beklentileridir. Gerek Kur'an'da gerekse Tevrat'ta bu kavmin bu yönelimi alenen fark edilmektedir. Bu ilgilerinin açığa çıkışı, denizi aşmalarından hemen sonra olmuştur.

Rabbimizin olağanüstü armağanına şahit olan ve bunun ardından O'nu “Var mı senin gibisi ilahlar arasında, ya RAB? Senin gibi kutsallıkta görkemli, heybetiyle övgüye değer, harikalar yaratan var mı?” (Mısır'dan Çıkış 15:11) sözleriyle yücelten bu toplum, hemen ilerleyen zamanlarda bir fiziki temsiliyet arayışına soyunmuştur:

“İsrailoğullarını denizden geçirdik. Kendi putları karşısında saygıyla duran bir topluluğa rastladılar. ‘Ey Musa! Onların kendilerine özel tanrıları gibi sen de bize özel bir tanrı yapsana!’ dediler. Musa: ‘Siz gerçekten kendini bilmez bir topluluksunuz⁴’ dedi.” (A'raf 7/138).

Kendilerine Musa (a.s) tarafından bir cisim hediye edilmeyeceğini anlayan halk, bunun ardından bir başka atılımda bulunmuştur. Allah'ın varlığının ve makamının somut görünümüne şahit olmak arzusu içine girmişlerdir:

“Ehl-i Kitap ister ki onlara gökten bir kitap indiresin. Musa'dan bunun daha büyüğünü istemişler ve “Bize Allah'ı apaçık göstere.” demişlerdi. Yanlış yapmalarından ötürü onları yıldırımlar çarpmıştı.” (Nisâ 4/153)

Bu talepleri öyle bir seviyeye varmıştı ki, imanları olabildiğince zedelenmiştir: “**Bak Musa! Allah'ı apaçık görene kadar sana güvenmeyeceğiz!**” de-

3 Araf 7/150.

4 Ayette geçen = techelün'un Türkçe karşılığı “bilmiyorsunuz” veya “cahillik ediyorsunuz” yani “değerinizi bilmiyorsunuz” şeklindedir. O kadar mucizeye ve Allah'ın ikramlarına şahit oldukları halde İsrailoğullarının hala Allah'tan başka bir ilah istemeleri kendi değerlerini bilmediklerini gösterir.

miştiniz. Bunun üzerine, o şiddetli gürültü sizi sarsmıştı da bakakalmıştınız.” (Bakara 2/55)

Bu ayetlerden çıkaracağımız sonuç, İsrailoğulları'nın yer aldıkları muhtemel teolojik pozisyonun, Rabbimizin görsel haline erişebilmek hedefi üzerinde olduğudur. Bir imaja sığınma gayesi söz konusudur. Gözle görmeye duydukları bu düşkünlük, henüz Allah'tan ilk vahyi aldığı Tuva vadisinde Musa (a.s) tarafından da dile getirilmiştir: *“Musa şu karşılığı verdi: ‘Peki, bana inanmayıp ‘Yehova sana görünmedi’ derler ve sözümü dinlemezlerse ne olacak?’* (Çıkış 4:1).

Tanrı'yı gözle görme isteği, hem önceki sorusunun içinde gizli olarak hem de aşağıdaki taleplerinde açık olarak Musa'nın (a.s) kendisinde dahi gözlenmektedir:

“Musa belirlenen vakitte gelip de Rabbi onunla konuşunca dedi ki ‘Rabbim! Bana kendini göster de seni seyredeyim.’” (A'raf 7/143)

“Musa, ‘Lütfen görkemini bana göster’ dedi.” (Çıkış 33:18)

Rabbimiz, Musa'nın (a.s) bu taleplerine şöyle cevap vermiştir:

“Yüzümü görmene izin veremem. Çünkü yüzümü gören yaşayamaz” (Çıkış 33:20) ve **“Beni göremezsin, ama şu dağa bak; eğer yerinde kalabilirse daha sonra beni görürsün.”** (Araf 7/143) Nitekim dağ dümdüz olmuş, Musa da (a.s) bayılmıştır. Kalkar kalkmaz da **“Sana içten boyun eğirim, sana yöneldim. Ben müminlerin en önde olanıyım”** diyerek Rabbimizin zatını görmek isteğinin karşılanamaz olduğunu benimsemiştir.

Musa (a.s) bu gerçeği bu dersler ile fark etmiş olsa da halkının “gözle görülür bir ilahi kudret talebi” ileri safhalara varmıştır. Bu nedenle halktan pek çok kişi kendileri için bir nesne ortaya çıkarılmasını ısrarla istemiştir. Zira nesne, birilerinin onu görmesine imkan verir.

Musa'nın (a.s) Sina Dağı'na çıktığında aldığı emirlerden biri de, emirlerin yazılı olduğu tabletlerin konulacağı bir sandık yapılmasıdır. İsrailoğulları bu sandığı, Sina Dağı'nı terk ettikleri sırada da yanlarında götür-

müş, bu sandık onların kutsal olan görsel bir varlığa duydukları ihtiyacı da büyük oranda gidermiştir.

Buzağının İsrailoğulları Kültüründeki Yeri

Firavun ve Mısır halkının çoğunluğu, alemlerin Rabbine karşı görevlerini yerine getirmeyen ve hatta O'na başkaldıran kimselerdir. Haliyle bu tutumları dinî düzenlemelerine de etki etmiştir. Pagan anlayışın gereklerini ifa eden (A'raf 127) yani kimi varlıkları yüceltip onlar karşısında boyun eğen Mısır halkının dinî sisteminde yer alan bazı unsurlar; Horus, Hathor, Ptah, Osiris, Isis gibi isimlendirmelerdir. Bunlar, halkın ve atalarının ürettikleri ilahları ifade etmektedirler.

Sahte ilahlarını görünür kılma çabaları görsel dışavurumlar meydana getirmiş ve bu ilahları temsilen belirli figürler, heykeller ve grafikler oluşturmuşlardır. Tam da bu sebeple boğa, inek ve buzağı sembolizmi baskın bir öge olarak karşımıza çıkmaktadır.

Buzağı inancının arka planını irdelediğimizde, Hathor ve Ptah isimli sahte ilahlara değinmek isabetli olacaktır. Bu iki ilahın da temsiliyeti boğa, inek ve buzağı figürleri ile var olmuştur.

Hathor, Mısır kolektif dinindeki öncü ilahlardan birisidir. Aşk, müzik, neşe ve dans tanrıçası olarak kabul edilmiştir. Bu tanrıçaya ibadet edilen tapınakların farikası hem erkek hem de kadın din görevlilerinin orada rol alabilmeleridir. Bu kimseler bu tapınaklarda sanatçı, hatip ve hatta müzisyen olarak ritüel icra etmekteydi. Bu ilahı temsilen ya bir inek modellen-dirilmiş yahut da inek boynuzlarına sahip bir kadın resmedilmiştir.

Ptah ismini verdikleri ilah da görsel vurgular eşliğinde Mısır toplumsal hafızasında yer edinmiştir. Apis boğası ve bu boğanın heykeli umumiyetle bu ilahı sembolize etmek amacı ile kabul görürlerdi⁵. Özellikle güçle bağdaştırılan bu tanrıda olduğu gibi, boğa

5 Dr. Jeffrey Tigay, <https://www.myjewishlearning.com/article/the-golden-calf/>

boynuzları, eski pek çok medeniyette de gücün sembolü olarak kullanılmıştır. Eski Ahit'te Rabbimiz elçisi Yeremya'ya vahyeder:

"Mısır'da bildirin, Migdol'da duyurun, Nof'ta, Tahpanhes'te duyurun: Yerini al, hazırlan, çünkü çevrendekileri yiyip bitiriyor kılıç! İlahın Apis neden kaçtı? Boğan neden ayakta kalamadı? Çünkü RAB onu yere serdi!" (Yeremya 46:15)⁶

"Çevrendekileri yiyip bitiriyor kılıç" ifadesi, daha sonra göreceğimiz gibi, yabancı kişilerin peşine takılıp putlara tapanların cezasının kılıçtan geçirilmek olduğunu hatırlatmakta, Apis'i ilah olarak görenlerin varlığını teyit etmekte ve Allah'ın bu ilaha kulluk edilmesine karşı şiddetli uyarılarda bulunduğunu ifade etmektedir.

Mısırlılar bu boğadan aynı anda bir adet bulunmasına önem verdiler ve Apis boğası öldüğünde ölüsü mumyalanıp kayıklarla tören eşliğinde Nil'den Memphis'e götürülürdü⁷.

İsrailoğulları'nın da boğa-inek ve buzağı sembolizminden hayli etkilendiğini söylemek mümkündür. Bunun deliline Bakara Suresi'nde rastlanmaktadır. Bakara 67'de Rabbimizin İsrailoğulları'na bir sığır kesmelerini emrettiğinden bahsedilmektedir. Devamı ayetlerde kesilmesi emredilen sığırın ne yaşlı ne körpe, sarı renkte ve görenlere zevk veren bir boğa olduğu anlaşılmaktadır. Bu boğanın Apis boğası olduğu çıkarımı yapılabilecektir. Zira Apis boğası sarı renkte ve alacasızdır. Bu emre muhatap olan İsrailoğullarının gönülsüz tavırları da dikkat çekicidir. Allah'ın emrini hiç çekinmeksizin sorgulamışlar, adeta emri yok saymaya yaklaşmışlardır:

"... 'Hah, şimdi tüm bilgiyi getirdin!' dediler ve boğayı kestiler. Neredeyse emri yerine getirmeyecek-

lerdi." (Bakara 2/71)

Apis boğası özellikleri taşıyan bir boğayı kesme emrinin verilmesi bu halkın içine işleyen yanlış kurgularını silecek oluşu da muhtemel bir hikmettir. Her şeyin doğrusunu Rabbimiz bilir.

Altın Buzağı hadisesindeki modelin Mısır kültüründen İsrailoğulları'na nakil olan zihniyetin ürünü olduğu aşikardır. Ne var ki altın buzağı heykelinin Mısır'daki hangi kültün yansıması olduğuna dair farklı fikirler mevcuttur. Kur'an'da Samiri'nin buzağına dair bir cinsiyet belirtilmemektedir. Dolayısıyla

hem Apis boğasından -erkek- hem de Hathor'u temsil eden inekten -dişi- etkilenmeleri ihtimal dahilindedir. Elmalılı Hamdi Yazır buzağı seçiminin Mısır'da maruz kaldıkları Apis boğası yüceltmesinden geldiğini söylemiştir.⁸

Öte yandan Hathor'a istinaden dikkat çekici ilişkilendirilmeler yapılmıştır. Altın ile özdeşleştirilmesi⁹ ve hatta "altınların kraliçesi" ve "yabancı toprakların tanrıçası" olarak bilinmesi oldukça belirleyicidir. Bunun yanı sıra Hathor'un aşk, dans, şarkı ve müzik tanrıçası olarak benimsenmesi¹⁰ ve "sarhoşluk, kendinden geçme" halleriyle bağdaştırılması,¹¹ Altın Buzağı önünde "çılginca eğlenme"¹² hadisesi ile uyum arz etmektedir. Keza Hathor'un "doğal bereketler, yeşillik" ile bağdaştırılması ve ekolojik sorunları çözdüğüne inanılması¹³ bir daha susuzluk yaşamayacaklarını düşünmelerine sebep olmuş olabilir. Ayrıca iyi şans getirdiğine inanılması, "çöllerin kural koyucusu" kabul edilip¹⁴ Sina Yarımadası'nın güneybatısında yer alan Serabit el-Khadim bölge-

Buzağı inancının arka planını irdelediğimizde, Hathor ve Ptah isimli sahte ilahlara değinmek isabetli olacaktır. Bu iki ilahın da temsiliyeti boğa, inek ve buzağı figürleri ile var olmuştur.

8 Elmalılı hamdi yazır - hak dini kurân dili, c.1, s. 300.

9 Hathor and Thoth: Two Key Figures of the Ancient Egyptian Religion, Claas Jouco Bleeker

10 Hathor and Thoth: Two Key Figures of the Ancient Egyptian Religion, Claas Jouco Bleeker

11 <https://www.dhushara.com/book/orsin/origsin2.htm>

12 Çıkış 32:6.

13 <https://www.dhushara.com/book/orsin/origsin2.htm>

14 History of Egypt, Maspero

6 İncil — Yeni Çeviri 2009; Kitab-ı Mukaddes Şirketi;

7 Samirinin Buzağı, Yasin Meral

sinde adına tapınak var olması¹⁵ altın buzağı heykeli- nin Hathor kültü ile ilişkisini kuvvetle muhtemel kılan karinelere sahiptir.

Mısır'dan Çıkan Halkın Toplumsal Ve Jeneolojik Yapısı

Kur'an'da, Musa (a.s) dağdan dönüp öfke içinde Harun'un (a.s) saçına yapıştığı zaman, Harun (a.s) mazeretini beyan etmiş ve "Düşmanları bana güldürme"¹⁶ diye devam etmiştir. Öyleyse, halkın içinde hem Musa ve Harun (a.s) gibi Mısır'dan Rabbin emrine güvenerek ve elçilere destek olarak çıkmış kişiler hem de onlara düşmanlık besleyen, Harun'un Musa tarafından azarlanmasıyla sevinecek durumda olan başka bir topluluk bulunmaktadır. Her ikisine dair bilgi Tevrat'ta art arda pasajlarda yer alır:

"Musa halkın başıboş hale geldiğini gördü. Çünkü Harun onları dizginlememiş, düşmanlarına alay konusu olmalarına neden olmuştu. Musa konaklama yerinin girişinde durup 'Yehova'nın tarafında olanlar yanıma gelsin' dedi. Ve tüm Levililer¹⁷ onun yanına toplandı." (Çıkış 32:25-26)

Zaten İsrailoğulları'nın Mısır'dan ayrılmaları esnasında onların haricinde başka soydan insan gruplarının onlara katıldığı da Tevrat'ta açıkça yazılıdır: "İsraililer kadın ve çocukların dışında altı yüz bin kadar erkekle yaya olarak Ramses'ten Sukkot'a doğru yola çıktılar.

15 Flinders Petrie isimli arkeolog tarafından

16 Araf 7/150.

17 Levililer adının yanlış olmasına için şu açıklamanın yapılması gerekli görülmüştür. Levililer, İsrailoğulları dışında bir başka topluma mensubiyet bildiren bir isim değildir. Levililer, eski İsrail'deki tapınma düzeninden ve bunu yöneten Levi oymağından gelen, tamamı Harun'un (a.s) soyundan olan kahinler sınıfının adıdır. Levililerin, diğer 12 boy gibi kendilerine ait toprakları yoktu. Yaptıkları dini hizmetler karşılığında, kendilerine zekattan ayrılan pay ve kurban kesmelerine karşılık onlara Allah tarafından ayrılmış emredilmiş kişi kurban bölümleriyle hayatlarını sürdürüyorlardı.

Karma bir kalabalık (erev rav) da onlarla birlikte gitti." (Çıkış 12:37-38)

Tevrat yorumcularının, Mısır'dan çıkan halkın içinde bulunan topluluklar hakkında şöyle bir görüşü mevcuttur:

Tanrı Musa'ya yalnızca İsrailoğulları'nı yanına alarak yola çıkmasını emretmiş; ama Musa Firavun zulmü altında ezilen farklı soya mensup kadın ve çocukları da görmüş, onları Mısır'da bırakmak istememiş ve Tanrı'nın emretmediği kişileri de topluluğa karıştırmıştır.

Tevrat'ta on emri verirken İsrailoğulları'nı Mısır'dan çıkarmanın Kendisi olduğunu söylemiştir: "Seni Mısır'dan çıkaran tanrın Benim." Çıkış bölümünün 32:8 pasajında ise Musa'ya halkın sapıtığını şöyle haber

vermiştir: "Bunun üzerine Yehova Musa'ya,

'Aşağı in' dedi, 'Çünkü Mısır'dan çıkardığın halkın feci bir şey yaptı. Gitmelerini emrettiğim yoldan çok çabuk

saptılar. Kendilerine dökme bir buzağı heykeli yaptılar. Önünde eğiliyorlar ve ona kurbanlar sunup 'Ey İsrail, seni Mısır diyarından çıkaran Tanrın bu!' diyorlar." (Çıkış 32:7-8)

Yani Allah İsrailoğulları'nı çıkarmanın Kendisi olduğunu söylediği halde, halkın yoldan çıktığı haberini verirken "Mısır'dan çıkardığın halkın" diyerek hem

halkı Musa'ya izafe etmiş, hem de "senin çıkardığın" diyerek çıkarma işini de Musa'nın (a.s) kendi insiyatıyla yaptığını vurgulamış gibi görünmektedir. Bu ayrıntılar, meşhur Tevrat yorumcusu Rashi¹⁸ tarafından, alıntılanıldığı bir metne dayanarak şöyle yorumlanmıştır:

"Halk yoldan çıktı denmemiş, 'senin halkın' yani kendi isteğine göre yanına aldığı ve bana danışmadan din değiştirdiklerini kabul ettiğin karma soydan insanlar yoldan çıktı' denmiştir. Onları yanına almanın ve Rabbin huzuruna getirmenin iyi bir fikir olduğunu düşünmüştün;

18 Rabbi Shlomo Yitzhaki, İbranice isminin baş harflerinden oluşan kısa adı Rashi ile bilinen en tanınmış Tevrat yorumcularındandır. 1040 yılında Kuzey Fransa, Troyes'da doğmuştur.

<https://www.mirathaber.com/firavun-imani/>

ama hem kendileri yoldan çıktığı hem de başkalarını yoldan çıkardılar.”¹⁹

Bu bilgi ne Tevrat'ta ne de Kur'an'da açıkça ifade edilmiştir; ancak her iki kitapta geçen hitap sözcüklerinden de bu sonucu destekleyici veriler elde edilebilir.

Allah TaHa Suresi 77. ayette “Musa'ya şunu bildirmiştik: “Kullarımla birlikte geceleyin yola çık.” emrini vermiştir. Bundan sonra geçen hiçbir ayette Mısır'dan çıkan halk için “kullarım” denmemiş, yalnızca “Musa'nın halkı” şeklinde hitap edilmiştir. Allahın “Firavun'a de ki:” şeklinde başlayan emirlerinin aktarıldığı ayetlerde de Musa ve Harun'un Firavun'a pek çok kez söylemeleri emredilen söz “**İsrailoğullarını bizimle gönder**”dir. Yani Allah yalnızca “kullarım” diye nitelediği İsrailoğulları'nın Musa ve Harun ile gönderilmesini istemeyi emretmiştir; ancak aşağıda göreceğimiz gibi Mısır'dan çıkan halkın içinde İsrailoğulları'ndan başka Samirîler de mevcuttur. Kur'an'da buzağı yapımıyla yoldan çıkan kalabalığın “İsrailoğulları” değil de “Musa'nın halkı (kavm-u

Musa)” olarak geçmesi de bu yönden kayda değerdir.

Bu detaylardan hemen sonra Çıkış 32:8 ve TaHa 88'de ortak olan şu ayrıntıyı vurgulayalım:

Samiri buzağıyı ortaya çıkarınca, “(Musa'nın halkı-TaHa 86) **Şöyle dediler: “Bu sizin ilahınızdır (tanrınızdır). Musa'nın da ilahıdır ama o, onu unuttu.”** (TaHa 20/88) Tevrat'a göre ise yine şöyle dediler: “Mısır'dan çıkardığın halkın baştan çıktı. Buyurduğum yoldan hemen saptılar. Kendilerine dökme bir buzağı yaparak önünde tapındılar, kurban kestiler. ‘Ey İsraililer, sizi Mısır'dan çıkaran ilahınız budur!’ dediler.” (Çıkış 32:8)

Buzağıyı ortaya çıkaranlar, yani Musa'nın halkı, İsrailoğulları'na “biz” değil “siz” diye hitap etmekte, buzağıya da “sizin ilahınız” demekteler. Yani kendilerini İsrailoğulları'ndan ayırmakta, kendileri için zaten tanrı kabul ettikleri varlığı İsrailoğulları'nın da tanrı olarak benimsemesi için çalışmaktalar. Bu sözleri söyleyenler ise tek bir kişi değil, bir gruptur; çünkü her iki metne göre de konuşanlar çoğuldur. Buzağı yapma işinin önderi tek bir kişi olsa da, ona tapılması için halkı teşvik eden kişi sayısı daha fazladır. Bu

¹⁹ Çıkış Rabbah 42:6.

bir topluluk işidir. Daha önce de bahsettiğimiz gibi “yeryüzünde yaşayan şeylere benzer altın ya da gümüşten bir put” yapılması başlı başına bir yaşağın çiğnenmesidir. Ona tapılması ise bir başka yaşağın çiğnenmesidir.

Buzağıyı Yapan “Sâmirî” Toplumun Hangi Kesimindedir?

Kur’an’da halkı saptıran ve buzağı yapımına öncülük etmekten sorumlu tutulan kişi “Sâmirîyyu (سَامِرِيّ)” adıyla geçer. Türkçe “Sâmirî” diye okuduğumuz bu kelime, Kur’an’da yalnızca bu konuyu ilgilendiren TaHa 85, 87, 95 ayetlerinde geçmektedir. Sondan bir önceki harfi esre alan ve “şeddeli y (ي)” harfi ile biten bu tür isimler Arapçada, bir yer, varlık veya bir işle ilgiyi, ona aidiyeti, nisbeti bildiren isimlerdir²⁰. Sâmirî ismi de burada belli bir bölge ya da topluluğa ait olan kişilerin topluluk ismi olarak kullanılmıştır. Mensubiyet bildiren Samirî ismi, Ta-Ha Suresinde geçtiği 85 ve 87. ayetlerde belirlilik takısı olarak “es-Sâmirîyyu (السَّامِرِيّ)” şeklinde kullanılmıştır. Arap dili açısından bu takıyı alan kelimeler belirli (mârifeye) hale gelir; ancak tek bir kişinin özel adı (Ahmed, Zeyd vb gibi) olamaz. 95. ayette ise kelimenin başında belirlilik takısı değil, onu belirli (mârifeye) hale getiren “yâ” harf-i nidası (seslenme harfi) bulunmaktadır. Böylece bu üç ayette, bahsedilen kişinin İsrailoğlu sayılmayanlardan Sâmirî grubuna mensup belirli bir kişi olduğu, ancak isminin açıkça yazılmadığı anlaşılmaktadır. Aslında bizim çalışmamız açısından bu bilgi yeterlidir; ancak Sâmirîlerin kim olduğuna dair alıntılatacağımız şu bilgiler de oldukça aydınlatıcıdır: “Samiri kelimesi Arapça veya İbranice değil, antik Mısır dilinde olabilir. Mısır dilinde sa kelimesi oğul, meri kelimesi de sevgili/değerli anlamına gelmektedir. Bu çerçevede sa-meri yani sa-miri antik Mısır dilinde “sevgili oğul” anlamına gelmektedir. Sa-meri formu Mısır’da bazı devlet yöneticileri için sıfat olarak da kullanılmış-

tır. Örneğin, II. Nectanebo (ö. MÖ 343) için kullanılan sıfatlardan biri de sa-mery hut-hor yani “Hathor’un sevgili oğul” şeklindedir. “Sevgili oğul” ifadesi Tevrat’ta iki karakter için öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki, Yusuf’tur. Kur’an’da da anlatıldığı üzere Hz. Yusuf, Hz. Yakub’un en sevdiği oğludur. Bunun dışında bir de Yere-myia Kitabı’nda Yusuf’un oğlu Efrayim için özel olarak “sevgili oğul” ifadesi kullanılmaktadır. Kanaatimizce Kur’an, “Sâmirî” kelimesini genel anlamda “Yüsufî”, özel anlamda da “Efrayimli” anlamında kabileye nispetle kullanmıştır. Buna ilaveten Mısır’dan İsrailoğullarıyla birlikte çıkan Mısır kökenlilerin de Efrayimoğullarıyla birlikte aktif bir şekilde buzağı yapımında rol almış olmaları da güçlü bir ihtimaldir. Burada şöyle bir soru sorulabilir: Yusuf ve oğulları neden Yüsufî ya da Efrayimli değil de Mısır dilinde bir kelime olan sa-meri üzerinden isimlendirilsinler? Kanaatimizce burada Efrayim kabilesi ile diğer İsrailoğulları kabileleri arasındaki etnik saflık üzerinden yapılan kavgalar böyle bir tercihe sebep olmuştur. Annelerinin Mısırlı olması nedeniyle saflık İbrani olmamakla itham edilen bu kabile mensupları daha Mısır’da buldukları zamanlarda kendilerini Yusuf’un soyu ve Yakub’un “sevgili oğulları” olarak tanımlayıp hem etnik dezavantajı gidermek hem de kendilerine prestij sağlamak istemiş olabilirler. Tanah²¹’teki anlatımlar incelendiğinde Efrayimoğullarının bulunduğu bölgenin Asur sürgünü öncesinde Samiriye (İbr. Şomron; Ar. es-Sâmira) olarak adlandırılmaya başlandığı görülmektedir.²²

Samiriler, günümüzde de Yahudiler tarafından, Yahudiliği putperestlikle karıştırmakla suçlanmakta, bir kısmının Tevrat’a bağnazca bağlı, bir kısmının ise Tevrat’tan uzak olduğu söylenmektedir²³. Ezra 4/3 pasajında tapınağın inşası sırasında yardım etmelerine izin verilmemesi de inşaatı sabote etmelerinden korkulduğuna ya da soylarının karışıklığına bağlan-

21 İbranice Eski Ahit

22 “Senin derdin neydi ey Sâmirî?” (20/Ta-Ha:95), Yasin Meral, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 58:2 (2017), ss.183-192

23 https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/2836152/jewish/The-Samaritans-Cutheans.htm

maktadır²⁴. Yani bu soy kaynaklı ayrımcılık günümüzde dahi sürmektedir.

Rashi'ye göre, buzağı heykelini inşa eden şahıs Çıkış 12:38'de İbranice "erev rav" şeklinde geçen karma topluluktan bir kişidir²⁵. "Erev" kelimesi ve türevleri "İsrail'den olmayanlar, yabancılar" anlamında Nehemya 13:3, Yeremya 25:20, 25:24, 50:37 pasajlarında da kullanılmaktadır. Yukarıda verdiğimiz bilgiler ışığında, Çıkış 12:38'de İsraililer ile birlikte Mısır'dan çıkan diğer grubun karma soydan gelen Sâmiriler olduğunu söyleyebiliriz.

Samirî'nin İsrailoğulları'ndan sayılmadığına bir başka delil de, buzağıya tapılmasından sonra kentin kılıçtan geçirilmekle cezalandırılmasıdır; çünkü Tevrat'a göre, Allah'tan başka ilahlara tapmanın cezası, bu işe önderlik eden kişi İsrailoğlu ise onun taşlanarak öldürülmesidir (Yasa'nın Tekrarı 13/6-11). İş başlatan İsrailoğlu değilse ceza, o ilaha tapılan kentin kılıçtan geçirilmesidir:

"Tanrınız RAB'bin yaşamanız için size vereceği kentlerin birinde, aranızdan değersiz kişiler çıktığını ve, 'Haydi, bilmediğiniz başka ilahlara tapalım' diyerek kentlerinde yaşayan halkı saptırdıklarını duyarsanız, araştırarak, inceleyecek, iyice soruşturacaksınız. Duyduklarınız gerçekse ve bu iğrenç olayın aranızda yapıldığı kanıtlanırsa, o kentte yaşayanları kesinlikle kılıçtan geçireceksiniz." (Yasa'nın Tekrarı 13/12-15) **Demek ki, bu işe önderlik eden ve Samirî topluluğuna mensup olan bu kişi, Tevrat'a göre de İsrailoğlu olarak sayılmamıştır.**

İsrailoğulları'nın karakteristiklerini, düşünme biçimlerini etkileyecek etmenleri ve Mısır'dan çıkan halkın genel yapısını incelediğimiz bu yazımızın ardından, dergimizin gelecek sayısında, Musa'nın (a.s) Sina Dağı'na ilk çıkışı ve ardından gelişen olayları anlatacağız. Altın buzağının yapımı ve Harun'un (a.s) bu süreçteki pozisyonu hakkında Tevrat ve Kur'an'dan karşılıklı okumalar yapmaya devam edeceğiz.

24 <http://www.jewishencyclopedia.com/articles/13059-samaritans>

25 Karma topluluk, daha sonra da yakınmaları ve İsrailoğullarını yoldan çıkaran davranışlarıyla Tanrı'ya güvensizliklerini belli eder. (Çölde Sayım 11:4)

www.suleymaniyemeali.com

YAYINDA